

O‘ZBEKISTONDA INFLYATSIYA VA UNING IQTISODIYOTGA TA’SIRI

Muallif: Toshkent davlat transport universiteti korporativ boshqaruv kafedrasida katta o‘qituvchisi **Tuychiyev Anvarjon Muxtorjonovich**,
talaba **Murotaliyev Abdulxamid Abdumutali o‘g‘li**

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekistonda inflyatsiya jarayonlari, uning iqtisodiy mohiyati hamda iqtisodiyotga ta’siri tahlil qilinadi. Inflyatsiyaning asosiy turlari va kelib chiqish sabablari yoritilib, talab va taklif nomutanosibligi, pul massasining ortishi hamda ishlab chiqarish xarajatlarining oshishi kabi omillar batafsil ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, inflyatsiyaning aholi turmush darajasi, jamg‘armalar va investitsion muhitga ta’siri ochib beriladi. Maqolada O‘zbekistonda olib borilayotgan iqtisodiy islohotlar va inflyatsiyani nazorat qilish bo‘yicha amalga oshirilayotgan choralar ham tahlil qilingan. Yakunda inflyatsiyani pasaytirish va iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash yuzasidan ilmiy asoslangan xulosalar va takliflar berilgan.

Kalit so‘zlar: Inflyatsiya, byudjet, emissiya, pul massasi, tovar massasi, Markaziy bank, Osiyo taraqqiyot banki, investitsiya.

Аннотация. В данной статье анализируются процессы инфляции в Узбекистане, ее экономическая сущность и влияние на экономику. Выделены основные виды и причины инфляции, подробно рассмотрены такие факторы, как дисбаланс спроса и предложения, увеличение денежной массы и рост производственных издержек. Также показано влияние инфляции на уровень жизни населения, сбережения и инвестиционный климат. В статье также анализируются экономические реформы, проводимые в Узбекистане, и меры, принимаемые для контроля инфляции. В заключение приводятся научно обоснованные выводы и предложения по снижению инфляции и обеспечению экономической стабильности.

Abstract. This article analyzes the processes of inflation in Uzbekistan, its economic essence and impact on the economy. The main types and causes of inflation are highlighted, and factors such as the imbalance between supply and demand, an increase in the money supply, and an increase in production costs are examined in detail. The impact of inflation on the standard of living of the population, savings, and the investment climate is also revealed. The article also analyzes the economic reforms being carried out in Uzbekistan and measures taken to control inflation. Finally, scientifically based conclusions and proposals are given to reduce inflation and ensure economic stability.

Inflyatsiya zamonaviy iqtisodiyotning eng muhim makroiqtisodiy ko‘rsatkichlaridan biri hisoblanadi. U narxlar umumiy darajasining uzluksiz oshib borishini anglatadi va mamlakat iqtisodiy barqarorligiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Har qanday davlatda inflyatsiya darajasi aholining turmush darajasi, investitsion muhit hamda iqtisodiy o‘shirish sur‘atlariga bevosita

ta'sir qiladi. Shu sababli inflyatsiyani nazorat qilish va uni maqbul darajada ushlab turish iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Inflyatsiya pul qadrsizlanishini bildiradi. Inflyatsiya har yili rivojlangan davlatlarda o'rtacha 7 % tashkil etadi. Barcha iqtisodiy aloqalar inflyatsiyani hisobga olgan holda amalga oshiriladi.

Inflyatsiya o'zi nima?

Inflyatsiya (lot. inflatio – shishish, bo'rtish, ko'tarilish), pulning qadrsizlanishi – tovar-pul muvozanatining buzilishi natijasida muomalada xo'jalik aylanmasi ehtiyojlaridan ortiq darajada qog'oz pullar miqdorining ko'payib ketishi, pul massasining tovarlar massasidan ustunligi natijasida tovar bilan ta'minlanmagan pullarning paydo bo'lishi. Inflyatsiya birinchi galda sifati yaxshilanmagan holda tovarlar va xizmatlar narxining ko'tarilishi ko'rinishida, shuningdek, oltin va chet el valyutasining milliy valyutaga nisbatan qimmatlashishi shaklida yuz beradi. Tovar ishlab chiqarishning to'lov qobiliyatiga ega talab o'sishidan ortda qolishi, bozorda talabga javob bermaydigan tovarlarning ko'payib ketishi, byudjet kamomadlarini qoplash uchun qo'shimcha pul emissiyasi, investitsiyalarni emissiya hisobidan moliyalashtirish, monopoliya narxning mavjudligi, narxni oshib ketishidan hadiksirab tovarlarni keragidan ortiq xarid etish, mamlakatga qadrsizlangan chet el valyutasining ko'plab kirib kelishi va boshqa omillar inflyatsiyani yuzaga keltiradi. Inflyatsiya jarayoni narxlarning o'sishi, yalpi talabning yalpi taklifdan oshib ketishi, makroiqtisodiy beqarorlik natijasidir. „Inflyatsiya“ termini dastlab 1861—1865-yillarda Shimoliy Amerikada, so'ngra Fransiya va Germaniyada qo'llangan. Tovar-pul muvozanatiga ko'ra, pul massasi (M) pul miqdori (t)ning pul oboroti tezligi (V)ga ko'paytmasi bo'lib, bu tovar massasi (T)ga, ya'ni bir tovar narxining tovarlar miqdori (Q)ga ko'paytmasiga teng bo'lishi kerak. Bunda $M=TV$ yoki $mV=PQ$ tengligi hosil bo'ladi. Agar pul ko'payib ketsa $M>T$, ya'ni pulning bir qismi ortiqcha bo'ladi. Agar pul miqdori o'zgarimagan tovar miqdori qisqarib ketsa $T<M$ paydo bo'ladi. Har ikki holda ham ortiqcha pul narxlarning o'sishini keltirib chiqaradi, chunki narx tovar birligiga beriladigan pul miqdoridir. Inflyatsiya bu faqat pul bilan bog'liq hodisa emas, balki iqtisodiyot yuksalganda qisqaradigan, tushkunlik paytida kuchayadigan iqtisodiy holat mahsuli. Oltin va kumush muomalada bo'lgan sharoitlarda inflyatsiya yuz bermaydi, chunki ular boylik belgisi emas, balki real boylikdir. Pullarning zarur miqdori uning xazinalik vazifasi orqali boshqarib turiladi. Agar tangalar xarid uchun zarur bo'lganidan ortiq bo'lsa, ortiqcha pul xazina sifatida to'planadi va bunda ular qadrsizlanmaydi. Bozorda tovarlar ko'payib pulga ehtiyoj bo'lganda ular jamg'armadan olinib yana savdo muomalalarida qatnashadi. Qog'oz pullar real boylik emas, balki uning ramzidir. Qog'oz pullar boylik vazifasini o'tay olmaydi va ularning ortiqchaligi inflyatsiyaga sabab bo'ladi. Shu sababli pul jamg'armalarini ko'chmas mulk yoki qimmatbaho buyumlar sotib olish yo'li bilan saqlash ishonchliroq hisoblanadi. G'arb ilmiy manbalarida yillik inflyatsiya sur'ati 10% gacha bo'lganda qisman hisoblanib, ijtimoiy mushkullik deb qaralmaydi. Aksincha, u muayyan darajada iqtisodiyotni jadallashtirishga turtki beradi. Pekin inflyatsiya sur'ati 10% dan oshganda juda xavfli tus oladi. Ayniqsa giperinflyatsiyaga narxlar bir necha foiz emas, balki

bir necha marta oshib iqtisodiyotni izdan chiqaradi. Inflyatsiyaning ochiq va yashirin turlari mavjud. Ochiq Inflyatsiya erkin narxlar amal qiluvchi bozorlarda kuzatiladi. Narxlarning notekis o'sishi bozor mexanizmini buzadi, lekin uni yo'qotmaydi. Iqtisodiyot bozor o'zgarishlariga o'z aks ta'sirini ko'rsataveradi va turli bozorlar muvozanat yo'nalishiga o'zi moslashadi. Yashirin Inflyatsiya sharoitida vaziyat boshqacha bo'lib, davlat narxlar oshishidan xavotirga tushib, bunga qarshi kurashga kiradi, daromad va narxlar ustidan, ularni muayyan darajada muzlatgan holda yalpi ma'muriy nazorat o'ringaadi. Yashirin Inflyatsiya bozorning o'z-o'zini tartibga solish mexanizmini izdan chiqaradi. Muzlatilgan narxlar ishlab chiqarish xarajatlari yuqori bo'lgan sohalarga kapital yotqizishdan manfaatdorlikni yo'qqa chiqaradi. Shu sababli bu sohadan kapitalning qoldiqlari ham chi-qib ketishga harakat qiladi va tovarlar taqchilligiga olib keladi. Bozor iqtisodiyotida taqchilik narxlarning ko'tarilishiga sabab bo'ladi. Ochiq Inflyatsiyaning quyidagi shakllari mavjud: talab inflyatsiyasi, harajatlar inflyatsiyasi, tuzilmaviy Inflyatsiya va boshqa Inflyatsiyaning bu turlari bozorning o'zi tomonidan yaratiladi. Bozor sharoitida ochiq, muvozanatlashgan inflyatsiya yuz beradi, bunda narxlar nisbati o'zgarmaydi, harajatlar ortishiga qarab narxning o'sishi firmalarning foyda olib ishla-shini ta'minlaydi.

O'zbekistonda inflyatsiya

O'zbekistonda 2025-yilda inflyatsiya 7,3 foizni tashkil etdi, bu bir yil avvalgi 9,8 foizga nisbatan past, deya xabar berdi Milliy statistika qo'mitasi. Bu so'nggi to'qqiz yildagi eng past ko'rsatkich (2023-yilda 8,8 foiz edi). Dekabr oyida inflyatsiya 0,9 foizni tashkil etdi (noyabrda — 0,7 foiz, 2024-yil dekabrda — 1 foiz). O'rtacha oylik inflyatsiya o'tgan yili 0,6 foizni tashkil etib, 2024-yilga nisbatan (0,8 foiz) pasaygan. Meva-sabzavot mahsulotlari narxlarining o'zgarishini hisobga olmaganda, inflyatsiya yil davomida 7,9 foizni (2024-yilda — 12 foiz), dekabrda — 0,4 foizni (2024-yil dekabrda — 0,7 foiz) tashkil etdi. Oziq-ovqat mahsulotlari yil davomida o'rtacha 5,5 foizga (2,4 foiz), dekabr oyida 1,5 foizga (2024-yil dekabr oyi uchun 1,8 foiz) qimmatlashgan. Nooziq-ovqat mahsulotlari narxlar yil davomida 5,1 foizga (2024-yilda 7,7 foiz) oshdi, oy davomida esa 0,3 foizga (0,4 foiz) o'sdi. Xizmatlar yil davomida 13,9 foizga (2024-yilda 26,7 foiz), dekabr oyida esa 0,7 foizga (2024-yil dekabrda bo'lgani kabi) qimmatlashdi.

Oziq-ovqat

Asosiy oziq-ovqat mahsulotlari orasida dekabr oyida narxlarning o'sishi quyidagi turlarda qayd etildi: tuxum — 3,4 foizga (yil davomida — 14,5 foizga arzonlashdi), oliy navli undan tayyorlangan non — 0,5 foizga (+1,6 foiz), sut — 0,4 foizga (+5,7 foiz), paxta yog'i — 0,4 foizga (+17,7 foiz), un — 0,3 foizga (-4,7 foiz), suyaksiz mol go'shti — 0,5 foizga (+25 foiz), suyakli mol go'shti — 0,5 foizga (+23,9 foiz), qo'y go'shti — 0,5 foizga (+26,8 foiz), parranda go'shti — 0,2–0,6 foizga (+3,7 foizdan +4,2 foizgacha). Dekabr oyida ham import qilingan, ham mahalliy mol go'shti narxlarida kichik tebranishlar qayd etildi va 1 kg o'rtacha narx 500–1000 so'mga oshdi. Oy davomida guruch — 1,8 foizga (yil davomida — 16,6 foiz), shakar — 2,3 foizga (-4,8 foiz), kungaboqar yog'i — 0,5 foizga (+12,7 foiz) arzonlashgani qayd etildi. Oy davomida baqlajon 55,9 foizga (+8 foiz), bodring 55,7 foizga (+16 foiz),

pomidor 25,1 foizga (+2,6 foiz), bulg'or qalampiri 22,9 foizga (-14,9 foizga), karam 22,8 foizga (+31,8 foiz) sezilarli darajada qimmatlashdi. Oy davomida narxlarning pasayishi sabzida 7,5 foiz (+10,8 foiz) va sitrus mevalarida 2,4 foiz (+33,6 foiz) qayd etildi.

Kommunal xizmatlar

2025-yil dekabr oyidan boshlab ayrim hududlarda maishiy chiqindilarni olib chiqib ketish xizmatlari uchun tariflar oshirildi. Respublika bo'yicha o'rtacha bir oyda ushbu xizmat turi 3 foizga qimmatlashdi. Qolgan kommunal xizmatlar uchun tariflar bir oy davomida o'zgarmadi. Umuman olganda, o'tgan yil davomida narxlar va tariflarning o'rtacha darajasi 17,1 foizga, shu jumladan, tarmoq gazi 39,2 foizga, sovuq suv ta'minoti va kanalizatsiya 35,1 foizga, maishiy chiqindilarni olib chiqish 32,5 foizga, suyultirilgan gaz 25 foizga, elektr energiyasi 18,8 foizga, issiq suv ta'minoti va isitish mos ravishda 11,9 va 11,5 foizga oshdi. Turar joy binolariga xizmat ko'rsatish va ta'mirlash materiallari yil davomida 5,4 foizga qimmatlashdi.

Sog'liqni saqlash

Dekabr oyida sog'liqni saqlash sohasidagi narxlar darajasi sezilarli darajada o'zgarmadi. Oy davomida dori vositalari 0,2 foizga (yil davomida 4,6 foiz), stasionar va ambulator davolanish xizmatlari 0,2 foizga (mos ravishda 7,6 foiz va 6,3 foiz), sog'liqni saqlash sohasidagi boshqa xizmatlar 0,1 foizga (+10 foiz) qimmatlashdi.

Transport

Dekabr oyida benzin narxining o'sishi 2,4 foizni tashkil etdi (+11,9 foiz). Ai-80 benzini sotuvi bekor qilinishi bilan Ai-92 dan foydalanish ulushi 78% gacha oshdi (noyabr oyida — 57%). Umuman olganda, Statistika qo'mitasi 600 ta benzin savdosi obyektlaridagi narxlarni o'rganmoqda. Dekabr oyida propan narxi 1,3 foizga (yil davomida — 10,5 foiz) oshdi. Metan narxlari oy davomida o'zgarmadi, yil davomida 29,9 foizga oshdi. Transport xizmatlaridan dekabr oyida shahar atrofi poyezdlarida yo'l haqi 5,9 foizga (+10,1 foiz), shahar avtobuslarida 3,2 foizga (+21,1 foiz), ichki va xalqaro reyslarga chiptalar 2 foizga (+21,7 foiz) qimmatlashdi. Tayyor ovqatlarni yetkazib berish xizmatlari dekabr oyida 1 foizga (+6,3 foiz) qimmatlashdi.

Boshqa toifalar

2025-yilning so'nggi oyida mobil aloqa xizmatlari o'rtacha 4,9 foizga qimmatlashdi (yil davomida +15,1 foiz). Repetitorlik xizmatlari oy davomida 0,8 foizga (+6,6 foiz), til kurslarida o'qitish 0,3 foizga (+6,6 foiz) oshdi. Umumiy ovqatlanish sohasidagi xizmatlar dekabr oyida 0,2–0,6 foizga qimmatlashdi. Dekabr oyida bank muassasalari xizmatlari uchun to'lov miqdori 3,3 foizga (yil davomida +6,9 foiz), pul o'tkazmalari uchun — 0,9 foizga (-6,1 foiz) oshdi.

Amalga oshirilayotgan islohotlar

O'zbekistonda inflyatsiyani jilovlash va narxlar barqarorligini ta'minlash bo'yicha islohotlar asosan **inflyatsion rejalashtirish** rejimiga o'tish va qat'iy pul-kredit siyosatini yuritishga qaratilgan. 2025-yil yakuniga ko'ra inflyatsiya darajasi **7,3 foizni** tashkil etgan bo'lsa, 2026-yil mart holatiga ko'ra yillik ko'rsatkich **7,1 foizgacha** pasaygan.

Islohotlarning asosiy yo'nalishlari va natijalari quyidagilardan iborat:

- **Inflyatsion targetlash rejimiga o'tish:** Markaziy bank 2023-yildan boshlab inflyatsiyani 5 foizlik maqsadli ko'rsatkich darajasigacha tushirishni asosiy vazifa qilib belgilagan.
- **Qat'iy pul-kredit siyosati:** Inflyatsiyani jilovlash uchun qayta moliyalash stavkasi yuqori darajada ushlab turilmoqda, bu esa iste'mol va investitsion faollikni muvozanatlashga yordam beradi.
- **Energiya resurslari narxlarini liberallashtirish:** Elektr energiyasi va tabiiy gaz narxlarining bozor tamoyillari asosida shakllanishiga bosqichma-bosqich o'tilmoqda, bu qisqa muddatda inflyatsiyaga bosim o'tkazsa-da, uzoq muddatda tizimli barqarorlikni ta'minlaydi.
- **Inflyatsion kutilmalarni boshqarish:** Markaziy bank aholi va tadbirkorlarning kelajakdagi narxlar bo'yicha kutilmalarini muntazam tahlil qilib, kutilmalarning pasayishiga erishish ustida ishlamoqda.
- **Xalqaro moliya institutlari prognozi:** Osiyo taraqqiyot banki (OTB) va boshqa tashkilotlar O'zbekistonda amalga oshirilayotgan tarkibiy islohotlar va investitsiyalar natijasida inflyatsiya 2026-2027 yillarda yanada pasayishini kutmoqda.

Xulosa va takliflar

Xulosa qilib aytganda, inflyatsiya iqtisodiyotning muhim makroiqtisodiy ko'rsatkichlaridan biri bo'lib, u mamlakat iqtisodiy barqarorligi va aholi farovonligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. O'zbekistonda inflyatsiya jarayonlari asosan talab va taklif nomutanosibligi, pul massasining ortishi, ishlab chiqarish xarajatlarining oshishi hamda tashqi iqtisodiy omillar ta'sirida shakllanmoqda. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, inflyatsiyaning yuqori darajasi aholining real daromadlarini kamaytiradi, jamg'armalarning qadrsizlanishiga olib keladi va investitsion muhitni yomonlashtiradi. Shu bilan birga, me'yoriy darajadagi inflyatsiya iqtisodiy faollikni rag'batlantirishi mumkin. O'zbekistonda amalga oshirilayotgan pul-kredit siyosati va iqtisodiy islohotlar inflyatsiyani nazorat qilish va uni maqbul darajada ushlab turishga qaratilgan bo'lib, bu kelgusida iqtisodiy o'sishni ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Inflyatsiyani samarali boshqarish va uning salbiy ta'sirlarini kamaytirish maqsadida quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

-Pul-kredit siyosatini takomillashtirish. Markaziy bank tomonidan pul massasini qat'iy nazorat qilish va inflyatsion targetlash mexanizmlarini yanada rivojlantirish zarur.

-Ishlab chiqarishni rivojlantirish. Mahalliy ishlab chiqarishni kengaytirish orqali bozorda taklifni oshirish va narxlar barqarorligini ta'minlash mumkin.

-Importga qaramlikni kamaytirish. Ichki ishlab chiqarishni qo'llab-quvvatlash orqali tashqi bozorlarga bog'liqlikni kamaytirish lozim.

-Raqobat muhitini kuchaytirish. Bozorda sog'lom raqobatni shakllantirish narxlarning asossiz oshishining oldini oladi.

-Aholi daromadlarini oshirish. Ish haqi va ijtimoiy to'lovlarni inflyatsiya darajasiga mos ravishda oshirib borish aholi farovonligini himoya qiladi.

-Moliyaviy savodxonlikni oshirish. Aholini inflyatsiya va moliyaviy boshqaruv bo'yicha xabardor qilish muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi milliy statistika qo'mitasi rasmiy sayti.
2. Gregory, Paul. *Comparing Economic Systems in the 21 Century*, 7th Stuart: Houghton Mifflin, 2004 — „Market Economy: Economy in which fundamentals of supply and demand provide signals regarding resource utilization“.
3. Rothbard, Myurrey, *Inson, Iqtisodiyot va Davlat: Iqtisodiy tamoyillar haqidagi risola*, 1962-yil.
4. Tuychiyev A.M. Transportda turistik xizmatlarni boshqarish mexanizmini takomillashtirish. / *Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot* (2025, Iyun, №6, 581–583-betlar). Ma'rifat-print-media.
5. Tuychiyev A.M. Qashqadaryo viloyati turizmini rivojlantirishda kitob geologiya milliy bog'ining ahamiyati. / *Railway Transport: Topical Issues and Innovations* (2025, №1, 156–159-betlar). Tashkent State Transport University
6. Tychiev A.M., Iskandarov K.Sh. The importance of public-private partnership models in the development of railway stations // *American Journal of Public Diplomacy and International Studies*. – 2024. – Vol. 2, № 5. – P. 203–205.
7. Tuychiyev A.M. Improving the Management Mechanism of Tourist Services in Transport (A Case Study of Kashkadarya Region) / *European Journal of Economics, Finance and Business Development* (2025, Vol. 3, Issue 6, Iyun, 8–15-betlar). European Science.